

శాలివాహనగ్రంథమాల. ౧.

శాలివాహనగ్రంథమాల.

శతకపద్యమంజరి

(కంఠవతరంగిణి.)

(పద్యవాచకము.)

సంపాదకుడు.

విమలార్జునరెడ్డి

అంశముగల గ్రంథములు. ౧౨.
అంశముగల గ్రంథములు.

శతకపద్యమంజరి.

(అంశముగల గ్రంథము.)
(పద్యవాచకము.)

సంపాదకుడు
విమర్శాదర్శక
నడకుదుటి వీరరాజు కవి
సి తా పు ర ము.

శ్రీ కా పు ర ము

శ్రీ విద్యజ్ఞాన మనోరంజనీ ముద్రాక్షరశాల.

1933.

క. తి క్త.

దేశభాషాభివృద్ధికే బుద్ధివాక్యముమే పునాదించితిది.
మేధాశక్తిని బెంపొందించుటకు మనపూర్వము మొన్న మొన్నటి
జనుకఁ బద్యగ్రంథములనే రచించుచును వచ్చిరి.

విద్య నభ్యసించు గోరు బాలురును, బాలికలును
బాల్యమునుండియు నలవఱుచుకొనవలసిని సుగుణములతో నీతి
యు, దైవభక్తియు, బ్రధానములైనవి మేధాశక్తి తోపాటు పై
ఘగుణములను బెంపొందించుటకు మనపూర్వము, మనోహర
ముగను, జాతీయముగను, నిత్యానుభవజ్ఞాపకములుగను నుండు
నట్లు, సులభమైనవి రచియింపఁబడిన శతకములు మొదలగు
జానిని దొలుదొలుతఁ జమతమ బిడ్డలచే పఠింపఁజేయుచు వచ్చి
రి. ఈయూచారము మొన్న మొన్నటివాఁక విధిబడులతోఁ బ్రా
చుర్యముగ నుండెడిది. ప్రాథమికపాఠశాలలు నెలకొల్పుఁబడిన
ప్రభుత్వముననుసరించుచున్న సైత మున్నటి యుపాధ్యాయు లితిరపాఠ్య
పుస్తకములతోపాటు భాషాభివృద్ధికరములగు పద్యగ్రంథముల
ను ప్రధానాంగముగ వాడుచువచ్చిరి.

కాలక్రమమున సావనతి మాటి, యిప్పటిప్రధానపాఠ్య
గ్రంథములలో (పాఠములలో) నేవియో కొన్ని గ్రంథములు

మూర్ఖము కడపట చేర్చబడునాచార మేగ్గుడినది. కాని, యది పిల్లలభాషాజ్ఞానాభివృద్ధికేని, ననుదినజీవితాచుభవమునకును దగినంతసాధకముగాఁ గనఁబడ వున్నది. దానంతేసి నా మిత్రులగు కొండఱు స్థానికాధికారులయు విద్యాధికారులయుఁ బ్రోత్సాహమున పూర్వశతకాదినాజ్ఞయమునుండి యాహూతిరగతుల విద్యార్థుల కనుకూలములుగ నుగడునట్లు పద్యముల నేర్చి పూర్చి 'శతకపద్యమంజరి' యను పేరితో నైదుపుస్తకములుగఁ బ్రకటించితిని.

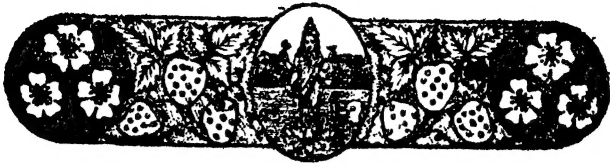
విద్యాశాఖాధికారులును, దేశభాషాభిమాను లగు స్థానిక విద్యాధికారులును నాయాపరిశ్రమమునకుఁ దగిన ప్రోత్సాహము నొడఁగూర్చు రని విశ్వసించుచున్నాఁడను.

సంపాదకుఁ డు,

విషయసూచిక.

	పుట.
1 సుమతీశతకము	1
2 వేమనశతకము	3
3 కృష్ణశతకము	13
4 కమారీశతకము	15
5 గుణము	20

శ తక పద్యమంజరి

మొదటి భాగము.

౧ సుమతి శతకము

ఐరాముని దయచేడగ

నారూఢిగ సకలజనులు • నారా యవఁగా

ధారాళ మైననీతులు

సోదూరఁగఁ జవులుపుట్ట సుడివెడ సుమతీ!

1.

క. అక్కటకు రానిచుట్టము

మొక్కిన వర మీనివేల్పు మోహరమునఁ బా

నెక్కినఁ బాటనిగుఱము

గ్రక్కున విడువంగవలయుఁ గదరా సుమతీ!

2.

క. అడియాన కొలుపు గొలువకు

గుడిమణియము నేయఁబోకు కుజనులతోడఁ

విడువక కూరిమిసేయకు

మడవిని దో డరయ కొంటి నరుగకు సుమతీ!

3

క. అప్పిచ్చువాఁడు వైద్యుఁడు

నెప్పుడు నెడతెగక పాటు నేటును ద్విజుఁడుం

జొప్పడినయూర నుండుము

చొప్పుడ కున్నట్టియూరఁ జొరకుము సుమతీ!

4

క. ఇమ్ముగఁ జదువనినోరును

అమ్మాయని పిలిచి యన్న మడుగనినోరుం

దమ్ములఁ బిలువని నోరును

గుమ్మరి మను ద్రొవ్వినట్టి గుంటర సుమతీ!

5

క. ఉత్తమగుణములు నీచున

కెత్తెఱఁగువఁ గలుగ నేర్చు నెయ్యెడలం దా

నెత్తిచ్చి కరఁగిపోసిన

నిత్రడి బంగార మగునె యిలలో సుమతీ!

6

క. ఉపకారికి నుపకారము

విపరీతము గాదు సేయ వివరింపంగా

నుపకారికి నుపకారము

నెన మెన్నక సేయువాఁడు నేర్పరి సుమతీ!

7

క. ఎప్పుడు దప్పులు వెదకెడు

నప్పురుషునిఁ గొల్వఁగూడ దది యెట్లన్నేక

సప్పంబు పడగనీడను

గప్ప వసించిన విధంబు గదరా సుమతీ!

8

క. ఎప్పుడు సంపద గలిగిన

నప్పుడు బంధువులు వత్తు రది యెట్లన్నం

దెప్పలుగఁ జెఱువు నిండిన,

కప్పలు పదివేలు చేరు గదరా! సుమతీ!

9

క. కూరిమి గల దినములలో

నేరములెన్నఁడును గలుగనేరవు మతి యా

కూరిమి విరిసం బైనను

నేరములే తోఁచుచుండు నిక్కము సుమతీ!

10

క. కొఱగాని కొఱకు పుట్టిన

కొఱగనియె కాదు తండ్రి గుణములు చెఱుచుం

జెఱుకుతుద వెన్ను పుట్టినఁ

జెఱుకునఁ వీ పెల్లఁ జెఱుచు సిద్ధము సుమతీ!

11

క. చీమలు పెట్టిన పుట్టలు

పాముల కిరవై నయట్లు పామరుఁడు దగఁ

హేమంబుఁ గూడఁబెట్టిన

భూమిశులపాలఁ జేరు భువిలో సుమతీ!

12

క. చుట్టములు గానివారలు

చుట్టములము నీ కటంచు సొంపు దలిర్పన్

నెట్టుకొని యాశ్రయింతురు

గట్టగ ద్రవ్యంబుగలుగఁ గదరా సుమతీ!

13

క. చేతులకుఁ దొడఁ దానము

భూతలనాథులకుఁ దొడవు బొంకమి ధరలో

నీతియ తొడ వెవ్వనికి

నాతికి మానంబు తొడవు నయముగ సుమతీ!

14

క. తలనుండు విషము ఫణికిని

వెలయంగాఁ దోఁక నుండు వృశ్చికమునకుం

దల తోఁక యనక యుండును

ఖలునకు నిలువెల్ల విషము గదరా సుమతీ!

15

క. నయమునఁ కాలుం ద్రావరు

భయమునను విషము నైన భక్షింతురుగా

నయ మెంత దోసకారియొ

భయమే చూపంగవలయు కాగుగ సుమతీ!

16

క. పూకిని బ్రాణము కోమటి

వరికిని బ్రాణంబు నీరు వసుమతిలోనం

గఱిని బ్రాణము తొడుడము

సిరికిని బ్రాణంబు మగువ సిద్ధము సుమతీ!

17

క. పెట్టినదిసములలోపల

నట్టడపుల పైన నొచ్చు న న్న

పెట్టనిదిసములఁ గళకపు

గట్టక్కిన నేమిలేదు గదరా సుమతీ!

18

క. బలవంతుడ నా కే మని

పలుపురతో నిగ్రహించి పలుకుట మేలా?

బలవంతు మైన నర్పము

చలిచీమలచేతఁ జిక్కి చావడె సుమతీ!

19

క. రూపించి పలికి బొంకకు

పోపగు చుట్టంబు నెగు పలుకకు మదిలోఁ

గోపించురాజుఁ గొల్వకు

పావపుడేశంబు సొరకు పదిలము సుమతీ!

20

క. లావు గలవానికంటెను

భావింపగ నీతివరుఁడు బలవంతుం డా

గ్రావంబంత గడంబును

మానటివాఁ డెక్కివట్లు మహిలోనుమతీ!

21

క. వట్టదైన చేను దున్నకు

కఱవె నను బంధుజనుల కడకేగకుమీ

పరులకు మర్కము సెప్పకు

ప్రితికికి దళవాయిలనము పెట్టకు సుమతీ!

22

క. వరిపంట లేని యూరును

దొర యుండని యూరు తోడు దొరకని తెరుపుగా

ధన నృపతి లేని రాజ్యము

నరయంగా రుద్రభూమి యనఁదగు సుమతీ!

23

క. స్త్రీలయెడ వాడు లాడకు

బాలురతోఁ జెలిమిచేసి భాషింపకుమీ

మేలైనగుణము విడువకు

మేలినపతి నింకనేయ కెన్నఁడు సుమతీ!

24

క. సిరి దా వచ్చిన వచ్చును

నరిపోల్పుఁగ నారికేళసలిలముభంగిగా

సిరి తాఁ బోయినఁ బోవును

గరి మ్రొంగిన వెలఁగపండుకరణిని సుమతీ!

25

క. వినఁదగు నెవ్వరు నెప్పిన

వినినంతనె వేగవడక వివరింపఁదగున్

గని కల్ల నిజముఁ దెలిసిన

మనుఁజుడెపో నీతిపరుఁడు మహిలో సుమతీ!

26

౨ వేమన శతకము

ఆ. చిత్త శుద్ధి గలిగి చేసినపుణ్యాంబు

కొంచెమైన నదియుఁ గొదవ గాదు

విత్త నంబు మట్టివృక్షంబునకు నెంత?

విశ్వదాభిరామ ! వినుర వేమ !

1

ఆ. నిక్కమైన మంచి నీల మొక్కటె చాలు,

తథుమబెఱుకుతాళ్లు తట్టెఁ డేల?

చదురుపద్య మరయఁ జాలదా యొక్కటైన

విశ్వదాభిరామ ! వినుర వేమ !

2

ఆ. ఉప్పు కప్పురంబు నొక్కపోలిక నుండుఁ

జూడఁజూడ రుచులజూడ వేఱు

పురుషులందు పుణ్యపురుషులు వేఱయా

విశ్వదాభిరామ ! వినుర వేమ !

3

ఆ. అనువు గానిచోట సధికుల మనరాదు

కొంచె ముండు టెల్లఁ గొదవ గాదు

కొండ యద్దమందు గొంచెమైయుండదా

విశ్వదాభిరామ ! వినుర వేమ !

4

ఆ. పెట్టి పోయ లేని వట్టివారలు భూమి
పుట్ట నేమి వారు గిట్ట నేమి
పుట్టలోనికెదలు పుట్టవా! గిట్టవా!
విశ్వదాభిరామ ! వినుక వేమ !

5

ఆ. తామసించి కేయఁదగ దెట్టికార్యంబు
వేగిరింప నతియు విషమ మగును
పచ్చికాయ దెచ్చి పడవేయ ఫల మాన ?
విశ్వదాభిరామ ! వినుక వేమ !

6

ఆ. అల్పుఁ డెపుడుఁ బల్కు నాడంబరముగాను
పజ్జనుండు పలుకుఁ జల్లఁగాను
కంచు మ్రోగినట్లు కనకంబు మ్రోగెనునా!
విశ్వదాభిరామ ! వినుక వేమ !

7

ఆ. మేడివండుఁ జూడ మేల్మీ యుండును,
పొట్ట విచ్చిచూడఁ బురుగు లుండు,
పిఱికివానిమదిని వింక మీలాగురా
విశ్వదాభిరామ ! వినుక వేమ !

8

ఆ. అనఁగ ననఁగ రాగ మతిశయిల్లుచు నుండు,
 తినఁగఁ దినఁగ వేము తీయ నగును
 సాధకమున వనులు సమకూరు ధరలోన
 విశ్వదాభిరామ ! వినుర వేమ !

9

ఆ. గంగిగోవుపాలు గంటఁ డైనను జాలు,
 కడవఁ డైననేమి ఖరముపాలు
 భక్తి గలుగు కూడు పట్టఁ డైనను జాలు
 విశ్వదాభిరామ ! వినుర వేమ !

10

ఆ. అంకి లెఱిగి మాటలాడ నేర్చినపుడు
 విన్న పెద్దతనము లెన్న నేల ?
 విన్న చేతిదివ్వె పెద్దగా వెలుఁగదా
 విశ్వదాభిరామ ! వినుర వేమ !

11

ఆ. పరఁగఁ తాతిగుండు పగులఁ గొట్టఁగవచ్చు,
 కొండ లన్ని పిండి గొట్టవచ్చు,
 శతినచిత్తమునను గరఁగింపఁగా రాదు
 విశ్వదాభిరామ ! వినుర వేమ !

12

ఆ. ఎరుకతోలు తెచ్చి యెందాఁక నుదికిన
నలుపు నలుపె కాని తెలుపు గాదు
కొయ్యబొమ్మఁ దెచ్చి నీర్పిన గుణి యానె?
విశ్వదాభిరామ ! వినుర వేమ !

13

ఆ. పొడుగు తొట రాయి పొట్లకాయకుఁ గట్ట
లీలతోడ వంక లేక పెరుఁగు,
క్షకక్షతోఁకఁ గట్టఁ గుదురునా చక్కఁగా?
విశ్వదాభిరామ ! వినుర వేమ !

14

ఆ. కండచక్కెరయును గలియఁ జాలొసిన,
తఱిమి పాము తన్నుఁ గఱచుఁ గాదె
కిపట మున్న వాఁడ లుపకార మొతురా ?
విశ్వదాభిరామ ! వినుర వేమ !

15

ఆ. కానివానితోడఁ గలసి వర్తించిన
హాని వచ్చు నెంతవాని కైన,
ఈగ కడుపుఁ జొచ్చి యిట్టటు నేయదా?
విశ్వదాభిరామ ! వినుర వేమ !

16

ఆ. కులములోన నొకఁడు గుణహీనుఁ డుండిన
 కులము చెడును వానిగుణమువలన
 నెలమిఁ జెఱకునందు నెన్ను పుట్టినరీతి
 విశ్వదాభిరామ ! వినుర వేమ !

17

ఆ. వేమపురుగు వేరి వృక్షంబుఁ జెఱుచును
 చీడపుట్టుచు వేరి చెట్టుఁ జెఱుచు
 కుచ్చితండు వేరి గుణవంతుఁ జెఱుచురా?
 విశ్వదాభిరామ ! వినుర వేమ !

18

ఆ. తప్పు లెన్నువారు తంజోపశండమ్ము
 లుర్వీ జతుల కెల్ల నుండుఁ దప్పు
 తక్కు లెన్నుజారు తమతప్పు లెఱుగరు
 విశ్వదాభిరామ ! వినుర వేమ !

19

ఆ. కోపమునను ఘనత కొంచెమై పోవును
 కోపమునను మిగుల గోధు చెంకు
 కోప మడఁగెనేని కోరిక లీడెఱు
 విశ్వదాభిరామ ! వినుర వేమ !

20

కృష్ణశతకము

శ్రీరుక్మిణీశ! కేశవ!

నారదసంగితలోల! నగధర! శౌరీ!

ద్వారకనిలయ! జనార్దన!

కారుణ్యముతోడ మమ్ముఁ గావుము కృష్ణా!

1

క. నీవే తల్లివి దండ్రుడివి

నీవే నాతోడు నీడ నీవే సఖుడవు

నీవే గురుడవు దైవము

నీవే నాపతియు గతియు నిజముగ, కృష్ణా!

2

క. నారాయణ! సరమేశ్వర!

ధారాధరనీలదేహ! దాసవత్సరీ!

క్షీరాబ్ధిశయన! యదుకుల

వీరా! ననుఁ గావు కరుణ వెలయఁగ, కృష్ణా!

3

క. హరి యను రెం డక్షరములు

హరియించును, పాతికముల సంబుజనాథా!

హరి! నీనామమహత్త్వము

హరి! హరి! పొగడఁగవశమే హరి! శ్రీకృష్ణా!

4

క. ఓకారుణ్యపయోనిధి!

నా కాధారంబ వగుచు నయముగఁ బోవన్

నాకేల యితరచింతలు

నాకాధిపవినుత! లోకనాయక! కృష్ణా!

5

క. లంఢెలు గజెలు మోయిఁగ

చిందులు ద్రోక్కుచు వేడ్క చెలువారంగా

సందునిసతి యాగోపిక

ముందర నాడుదువు విగుల మురియుచు కృష్ణా!

6

క. గిరు లందు మేరు వౌదువు

సురలందును నిందుఁడౌదు చుక్కలలోనం

బహుమాత్మ! చందుఁడౌదువు

సరులందును నృపతి వౌదు నయముగ, కృష్ణా!

7

క. చుక్కల నెన్నఁగ వచ్చును

గ్రొక్కన భూరేణువులను గణుతింప నగున్

జొక్కఁపు నీగుణజాలము

నక్కజముగ లెక్క పెట్ట నగునా? కృష్ణా!

8

కుమారీశతకము

క. శ్రీ భూ నీభా హైమవ

తీ భారతు లతులశుభవతిగ నెన్నుచు న

తౌభాగ్యము నీ కొనఁగఁగ

లో భావించెదరు ధర్మలోల ! కుమారీ !

1

క. చెప్పెడి బుద్ధులలోపలఁ

దప్పకు మొకటైన సర్వధర్మములందఱ

మెప్పుది యిహపరంబుల

తప్పితయు లేక మెలఁగఁ దగులు, కుమారీ !

2

క. ఆటల, పాటలలో నే

మాటయు నాకుండఁ దండ్రిమందిరమందుం

బాటిల్లుకాపురములో

వాట మెఱిగి మెలఁగుచుండవలయు, కుమారీ !

3

క. అన్ముకు రెం డబ్బకు రెం

డిమ్మహిఁ దిట్టించుకూతు రెండుకు ధర నా

దొమ్మరి పుట్టకపోయిన

నిమ్మశ మని యందుఁ జనులు నిజమ్ము కుమారీ !

4

క. పోకిల్లి పోక, పొందిక

నాకుల్లో, పిండోతి నడగువగా నెం

తో కలిసిమెలసి యుండిన

లోకములోపలను దా వెలుంగు, కుమారీ !

5

క. కడు జెడ్డిమాటఁ జెచ్చిన

చెడు గియి వర్తించెనేని చిరతరచితం

బడుదురు తలిదండ్రులు, తోఁ

బడుచులు, సోకరులు; నిందఁ బడుదు కుమారీ !

6

క. కులదేవతలకుఁ జెట్టిన

పొలుపున్ దనయుంటియాఁడుబొట్టెల కెల్లం

గలమాత్ర మొసగ కుండిన

గలఁత పొడము దాన మేలు గాదు కుమారీ !

7

క. బద్ధకము సంజనిదుర

నొడునుమీ దద్దిరంబు వచ్చుచు దానన్

గద్దింతు రింటివారలు

మొద్దందురు తోడివారు ముద్దు కుమారీ !

8

క. ఇంటఁ గలగుట్టు నీపాటు

గింట రవంతైనఁ దెలుపఁ నేగకు దానక

గంటకవడి నీవారలు

గెంటించెద రిల్లు పెడలఁ గినుక, కుమారీ !

9

క. తలవాకిట నెల్లప్పుడు

నిలువఁగరా దెప్పు డెంత నిద్దురయైనన్

మెలఁకువ విడతాదునుమీ

తల నడచుచు విప్పికొనుట తిగిదు కుమారీ !

10

క. వారికి వీరికిఁ గలిగెను

గోరిన వస్తువులు మాకె కొదవాయె నటం

చూరక గుటకలు మ్రింగుట

నేరముగాఁ దలపవలయు నెలఁత ! కుమారీ !

11

క. నడకలలో నడుగుల చ

ప్పుడు వినఁబడకుండవలయు, భువి గుంటలు గ

స్పృడరాకు మడమనొక్కుతఁ,

బడఁతుల మర్యాద తెఱిఁ బ్రతుకు కుమారీ !

12

క. నవ్వంగరాదు పలుమలు

నవ్వినఁ జిఱునవ్వుగాని నగరా దెఱుదు

గవ్వలవలె దంతంబులు

జవ్వన గానంగఁబడెడి జాడ, కుమారీ !

13

క. నన్నికలుం బొల్చిమ్మును

వన్నక పోరాదు కాలఁ దగిలినయెడలన్

గన్నుల నద్దకొనస్వలె

గొన్నన సిరియంతు నిలుచుఁగాన కుమారీ !

14

క. సరకులయెడ జాగ్రత్తయు

జాఱుకు పనులయందు, భక్తి సుజనులయందు

గరుణ యనాధులయెడలం

దరుణికిఁ జెలువారవలయు ధరణి, కుమారీ !

15

క. చెప్పినఁ జెప్పక యుండిన

తప్పక చేయంగవలయుఁ తనపను లెల్లన్

మెప్పుడవునట్లు లేదా

ముప్పుడవును గాఢె యెందు ముద్దు కుమారీ !

16

క. ఎంగిలి పరులకుఁ బెట్టుకు
 కుంగున మోయంగ నీకు కల్పట్టియలఁ
 బుగారులాభ ముండిన
 దొంగతనము నేయుబుద్ధిఁ దొంగ ప కుమారీ ! 17

క. చెప్పకు చేసినమేలు నొ
 కప్పు డయినఁ గాని దాని హత్తింపరుగా!
 గొప్పలు చెప్పిన నదియును
 తప్పయని చిత్తమందు డలఁపు కుమారీ ! 18

క. కలహపడు నింట నిలువడు
 కలుముల జవరాలు; కాస కలకాలం నె
 కలహములు లేక సమ్మతి
 మెలఁగంగా నేర్చు శుంతో మేలు కుమారీ ! 19

క. మఱవనలె కీడు; నెన్నఁడు
 మఱవంగారాదు మేలు, మర్యాదలలోఁ
 దిరుగవలె సర్వజనముల
 దిరుఁ బ్రేమ మెలంగవలయు ధరిచి, కుమారీ ! 20

క. ఇద్దఱు గూడుక యొకచో

నొద్దిక మాటాడుచుండ నొద్దిగి యొద్దిగి యా

యొద్దికుఁ జనఁగూడదు తన

పెద్దతనం బెల్ల నణఁగఁబెల్ల, కుమారీ !

21

గుణము

పీ. పార్వతీవతి తెల్పు, వాలనంద్రము తెల్పు

కామధేచువు తెల్పు కంచు తెల్పు

నారదముని తెల్పు శారదాశ్రము తెల్పు

శారదావిక తెల్పు నంకు తెల్పు

పిశేషుఁడు తెల్పు, * ఎరావతము తెల్పు,

అన్యులచూరము తెల్పు హంసతెల్పు

కల్పవృక్షము తెల్పు కైలాసిగిరి తెల్పు

మల్లెపూవులు తెల్పు మంచుతెల్పు

చంద్రుఁడు తెల్పు జాహ్నవీనది తెల్పు

నన్ద్య తెల్పు చందనంబు తెల్పు

తెలుపు చెప్పనేల తెలునకు మేలైన

గుణము గలిగెనేని కోటిసేయు.

1

ల ఘటతీ క.

సు మ తి శ త క ము.

(1) ఆహాధిగత్య=నిశ్చయముగా; ధాతాశ మైన=అడ్డులేని
వైన; చవులు=రుచులు. (2) వేల్పు=దేవత; మోహరము=
యుద్ధముకొఱ కమర్చబడినపన్నుగడ (ప్ర్యాహము). (3) అడి
యాస=వ్యర్థ మైనకోరిక(గల); గుఱిమఱియును=గుడిపెత్తనము;
కూరిమి=స్నేహము. (4) చొప్పడు=దొరకు. (5) ఇమ్ముగన్=
ఇంపుగా. (9) తెప్పలుగన్=నిండుగా; (10) విరసము=రసము
లేనిది. (11) కొఱగాని=ప్రయోజనము లేని (ప్రపనియు చేత
గాని) (12) ఇరవు=(ఉండు) చోటు; పామరుడు=తెలివి లేని
జాడు; హేమంబు=జుగారము (ధనము), భూమిశులు=
భూమికి ప్రభువులు (రాజులు). (13) నెట్టుకొని=పూనుకొని.
(14) నొడవు=చగ; భూతల నాథులు=భూప్రదేశమునకు అధిప
తులు (రాజులు); బొంగమి=ఆసత్య మాడకుండుట; సీతి=
న్యాయము; మాంబు=గౌరవము (మరియూని). (15) ఫణి=
పాము; ఖలునకున్=సీచునకు. (16) దోసకాఱి=తిప్పు చేయునది.
(17) పుఱి=పట్టనము; కఱి=పనుగు. (18) నానార్థములు=అనే
కిము లై నవస్తువులు; కనకపు గట్టు=బంగారు కొండ (మేరు
పర్వతము) (19) నిగ్రహించి=ఎదురుకొని. (20) చూపించి=

నీశ్చయము చేసి; ఎగ్గు=శీడు. (21) లాశ్రు=జలము; గా¹వంబు=పద్వతము; గజము=వనుఁగు. (22) మర్మము=రహస్యము (గుట్టు) (23) నృపతి=నరులకు ప్రభువు (రాజు); తుడ²భూమి=శ్మశానము. (24) వాచు=చింద. (25) నారికేళ సలిలము=కొబ్బరికాయ నీరు. (26) నీతిపరుఁడు=న్యాయమునం దానక్షి గలవాఁడు.

౨ వేసునశశకము.

పద్యము (1) విశ్వదాభిరామ=విశ్వ+ద+అభిరామ—విశ్వ=సమస్తమును, ద=ఇచ్చుటచేత, అభిరామ=మనోహరమోన వాఁడా? (2) చెదురు=నేర్పుగల. (3) గిట్టనేమి=చచ్చిననేమి? చెడలు=చెడిపురుగులు; (6) తామసించి జాగుచేసి; వేగింపక - పొడరిపడిన వో; విషమముగూ - నరగానిదగును. (పాపమువోపుననిభావము) (7) అప్పుడు=నీచుఁడు, ఆడంబరముగాక - పెద్ద పెద్ద కేకలుగలుగునట్లుగా, సజ్జనుండు=మంచిమనుష్యుఁడు; కిసకంబు=బంగారు. (9) వాధికముగ - పరిశ్రమముతోఁగూడిన పడియిముచే ననభావము. (10) ఖరము=గాడిద. (11) అంకిలి=పట్టవారు (చిక్కు); నివ్వె=గ్రీవము. (12) కఠినచిత్తుఁడు=గట్టిమియు గలవాఁడు (13) గుణి=(తుంచ)

గుణము గలది. (14) తా)టన్=తా)టిచేత; (15) కపటము= నంచన; ఉపకారము=మేలు. (17) గుణహీనుడు=(మరది) గుణములేనివాడు (చెడ్డవాడు); గుణవంతుడు=మంచివానిని. (19) తిండ్లోపతండములు=సంఘటనలు; ఉర్వి=భూమి యందు. (20) ఘనత=గొప్పతనము; గోడు=దుఃఖము; అడఁ గనేని=నశించిపోయినయెడల.

కృష్ణ శతకము

పద్యము (1) నాతడనంగీతలోల=నారదుని సంగీతముసం దానక్తి గలవాడా; ద్వారకనిలయ=ద్వారకాపురము నివాసము గాగలవాడా? (2) ధాతాధరినీలదేహ=మేఘమువలె నల్లనిశరీరముగలవాడా? (3) కారుణ్యపయోనిధి=కరుణాసముద్రుడా! నాకాధిపవినుత=స్వర్గమునకుఁ బ్రభువైన యింద్రునిచేత స్తోత్రము చేయఁబడినవాడా. (7) గిరులు=పర్వతములు; సుతలు=దేవతలు. (8) భూరేణువులు=మంటిపలకలు.

కుమారీ శతకము

పద్యము (1) శ్రీ=లక్ష్మీదేవి; భూ=భూదేవి; నీళా= జ్యోషాదేవి (చెద్దమ్మవారు); హైమవతీ=పార్వతీదేవి, భారతి= సరస్వతీదేవి; అతులశుభవతిగర్భ=అతుల=తులలేని, శుభవతి

గన్ = తులుగలదానినిగా; (5) జోకిల్లు = తగని నడతలు; (6) చిర
తరచింత = దీర్ఘ విచారముచే (తీఱనిదుఃఖమున ననుట.) కద్దిరం
బు = పేదతనము; గద్దింతురు = కనరుదురు; (19) కలుముల జవ
రాలు = లక్ష్మి; కలహము = పోరు.

గుణము

(తెలుపు)

పార్వతీవతి = పార్వతీదేవిమగఁడు (శివుఁడు); పాలనంద్ర
ము = పాలతో నిండియుండు నముద్రము (దీనినే క్షీరాబ్ధి యం
దురు); కామధేనువు = కోరికల నిచ్చు దేవతల ఆవు; శారదా
భ్రమ = శరదృతువునందు గనఁబడుమేఘము (ఆశ్వయుజ కార్తి
కమాసములు శరదృతువు); శారదాంబిక = సరస్వతీదేవి (చదువు
లతల్లి); సంకు = శంఖము; ఐరావతము = దేవేంద్రునియేనుఁగు;
అమృతపూరము = అమృతప్రవాహము (అమృతము - దేవతల
బువ్వ); ఆదిశేషుఁడు = విష్ణుదేవుఁడు పవ్వళించువాము; కల్పవృ
క్షము = స్వర్గమున మండు దేవతల చెట్టు; కైలాసగిరి = శివుఁడునివ
సించుకొండ. జాహ్నువి = ఆకాశగంగ; చందనంబు = మంచిగండ
ము, వెలదికిఁ = అడుదానికి.

13064